

Spel-Arvid nästan Pål-Olles jämlike att spela andrastämman

Kärt barn har många namn. Vår kommuns färgstarke och välkände riksspelman Arvid Karlsson t ex. Vm har inte hört talas om Spel-Arvid eller Fiol-Arvid? Och han fortsätter även som nyvorden pensionär att bli uppmärksam. Var skulle det ske om inte på spelmannsstämman och i andra musikaliska sammanhang. För en tid sedan på en sådan stämman i Sala upptäcktes han av en välkänd musikkritiker och fick mycket beröm. Kritiken placerade honom närmast Pål-Olle från Rättvik, den främste i vårt land vad det gäller att fritt och direkt vid framförande spela och komponera en andrastämman. Spel-Arvid är alltså rikstvåa! Konsten består i att andrastämman skall vara en självständig melodi och när stycket går i repris skall den skicklige spelmannen servera en helt ny andrastämman. Den sällsynta konsten behärskar alltså Spel-Arvid.

Spel-Arvid är ganska nyvorden pensionär. När den dagen kom flyttade han till "Världens ände". Det kunde han ju göra och ändå förbli Nyköpingsbo, vilket han varit sedan 1952. Yngste sonen Gunnar med familj fanns tidigare på plats, en av orsakerna till flytningen. En annan, också mycket väsentlig i Spel-Arvids fall, det finns ett spelmannslag i Trosa med omnejd. Det bör därför inte vara svårt att aklimatisera sig, något som redan tycks vara avklarat. Att en riksspelman togs emot med öppna famnen av Trosa spelmannslag säger sig självt.

HÄRSTAMMAR FRÅN GAMMAL SPELMANSSLÄKT

Att Spel-Arvid härstammar från en gammal spelmannsläkt är självklart. När han var tolv år fick han sin första fiol. Han önskade sig ett dragspel, men hans far köpte honom en fiol. Efter ett par års filande på egen hand började han ta lektioner och lära sig noter. Det blev att åka till Nyköping och spela för fru Palmgren, som var väldigt duktig. Lärare nummer två blev konsertmästaren i Filharmoniska sällskapet, "Tjappe" Sandahl. Helst hade han velat ägna sig helt åt musiken, men den möjligheten stod inte till buds då. Han var tvungen att skaffa sig ett förvärsarbete och det blev snickarens hos Bröderna Anderssons Snickerier hemma i Tystberga.

Han hade fina bygdemusiker på hemmaplan, Axel Fredrik Bergström i Tystberga, "Tystbergavisan", och Anders Andersson i Lästinge, "Lästinge gänglåt".

Jag var inte gammal när jag började att spela tillsammans med Bergström, säger han. Han stod ofta med sin fiol och väntade på mig. O, vilken fin spelman han var. Jag blir riktigt varm om hjärtat när jag tänker på honom. Han blev gammal, en bra bit över 80, om jag inte missminner mig, men spela fiol det kunde han även på sin ålders höst.

Den vackra Tystbergavisan är känd land och rike över. Sörmlandspelmannens grand old man Gustaf Wetter i Katrineholm har under sina forskningar kommit fram till att denna visa upptecknats i hela 48 varianter över hela Sveri-

Spel-Arvid trakterar även den svårspelade nyckelharpan med den äran. Hans fina instrument har byggts av Sjösa-Kalle, som var bosatt i Södertälje och därför försåg nyckelharpan med bl a en södertäljekringla.

ge. Det märklige är att spelmännen i Bjärka-Säby i Östergötland vill göra gällande att den är från deras hembygd. De kallar den för "Visa från Vreta kloster". Men Spel-Arvid, om någon, han som spelat den tillsammans med själva kompositören, borde vara mannen att fastställa den ursprungliga tonsättningen.

Tystbergavisan har försetts med text av flera personer. Spel-Arvid kommer ihåg Bergströms egna ord till visan, "Lycklig den ungdom, som slipper att tjäna utan kan få vara hemma hos sin far och sin mor". Det finns också en text av Lisa Engman i Flen och en av Trosa Ottosson, maka till Stensunds folkhögskolas förste rektor Jan. Hon kallade den för "Sörmlandsvisan" och den sjunger man ännu i dag ofta på Stensund.

TILLSAMMANS MED JON-ERIK ÖST

I unga år förde Spel-Arvid ett kringflackande liv på dansbanorna i Sörmland under veckosluten. Då spelade han i det populära Swings Kapell, ett gäng från Tystberga och Lästinge, naturligtvis jazz för hela slanten. Men sedan tog intresset för folkmusik överhand. En påtaglig injektion fick han vid ett möte med den välkände riksspelmannen Jon-Erik Öst på 1930-talet. Han var ute på turné i vårt landskap tillsammans med sin blivande hustru Ester Johannesdotter, också hon ett musikaliskt geni. Vem som helst fick inte spela tillsammans med detta hälsingepar, men Spel-Arvid fick den äran. Och det glömmar han aldrig. I hans gästbok har också "Stortrollet", som Öst kallade sig, såväl ritat som berättat.

I Nyköpingshus spelmannsgille har Spel-Arvid varit med nästan ända från starten i början av 50-talet, då

Frågan är dock om inte Spel-Arvid borde placeras före Pål-Olle. Lokalpatrioterna i Dalom får ursäktas. Det är nämligen inte nog med att han visar prov på utomordentlig musikalitet och kompositionsförmåga vid sina framträdanden, han visar också prov på ett rent tekniskt kunnande, vars like förmodligen inte står att finna i de djupa bygdespelmänsleden. För några år sedan råkade han ut för en olycka som maskinsnickare. Han miste ett halvt finger på vänstra handen — rena katastrofen för en fiolspelare! Han skaffade sig då en nyckelharpa samt byggde om en fiol för "högerspel". Nyckelharpan lärde han sig traktera men att vända väderstreck på fiolen gick inte bra. Då satt han i gång igen på det gamla invida sättet — ett halvt finger kort — övergick till att spela andrastämman, vilket han nu lyckas med i det närmaste till fulländning. Gör om det den som kan!

dr Schnell och skogvaktare Engström vid Svärtagård tog initiativ till detsamma. Folkdanslaget har han ackompanjerat i 20 år och många turnéer har det blivit, också till utlandet, Tyskland, Österrike, Danmark och Norge.

Särskilt besöken utomlands har varit mycket intressanta och inspirerande, framhåller han, helt olika vanliga turistresor. I Tyskland t ex existerar ju inte folkmusik i egentlig mening. Och i Österrike anses det vara för fint att spela fiol till folkdans. Där använder man sig av dragspel.

TRAKTERAR NYCKELHARPA PÅ ÄLDRE DAR

Nyckelharpan, det instrument som förmodligen vallonerna förde med sig till vårt land, har kommit riktigt på modet. Det finns inte så många harpolekare i Sörmland ännu. Spel-Arvid är dock en av dem. Han har ett fint instrument, byggt av Sjösa-Kalle i Södertälje. Såväl södertäljekringlan som stadens kyrktorn pryder harpan.

Jag köpte nyckelharpan när jag råkade ut för olyckan med fingret, för då trodde jag det var slutspelat på fiolen, säger Spel-Arvid. Det är naturligtvis lättare att spela rent på harpan, som ju har givna toner, men det tar sin tid innan man hittar rätt på knabarnarna. Och för övrigt flera är innan man får riktig ton i instrumentet.

ÅTERVÄXTEN ÄR GOD

Spel-Arvid anser att Sörmland har en mycket rik musikskatt och ligger mycket väl till ifråga om uppteckningar. Själv komponerar han flitigt och tillika tecknar upp en hel del gamla låtar. Att Dalarna och Hälsingland i det här fallet helt skall dominera våra radio- och TV-medier tycker han inte är rätt. Det finns mycket att hämta i "Den sköna lustgården".

Han gläder sig storligen åt den renässans, som nu genomsyrar folkmusiken. Skaran av unga spelmän blir större för vart år. Även när det gäller musikundervisningen i skolorna har där folkmusiken vunnit

insteg på senare tid, och musikintresset sprider sig på detta sätt ända till de unga musikutövarnas föräldrar. Den nu pensionerade riksspelmannen ser därför mycket ljus på framtiden.

SJUNGER ÄVEN SKÄNK- OCH STEKLÄTAR

Spel-Arvid har många hundra låtar i sin skalle. Men han nöjer sig inte med enbart musiken. Han kan också många texter och han är en god sångare.

Han kan t ex berätta om hur det gick till när han som tioåring hörde sin mormor sjunga en brudmarsch från Lästinge. Hon ansåg den vara mycket omoralisk (i själva verket var det tvärtom!) och drog därför förklädet över ansiktet ibland under framförandet av sången. Spel-Arvid har självfallet tecknat upp melodin och så här lät orden:

Se hur bruden kommer dragandes,
jag tror väl hon är havandes.
Kära pigor, ni aktar eder väl,
så att ni inte kommer i samma besvär?

Och Bergströms steklåt från Tystberga är naturligtvis på bred sörmländska:

Nu så kommer steka,
nu så kommer steka,
skarpa knivar te skära na mä,
skarpa knivar te skära na mä.
Spel-Arvid har inga fritidsproblem som nyvorden pensionär. Han tänker fortsätta inom Nyköpingshus spelmannsgille och tillika förstärka Trosa spelmannslag. Det måste vara underbart för honom att nu helt få ägna sig åt musiken, som han så hett ästundade i sin ungdom men då inte hade möjlighet till. Och han har säkerligen mycket gjort med fiolen och nyckelharpan.

Har man en gång fångats av folkmusiken, släpper man den aldrig, säger han. Jag spelar nästan dagligen, men man behöver ju inte alltid traktera instrumentet, man har ju musiken inom sig.

Talade och sade en äkta riksspelman — Pål-Olles like ifråga om andrastämman!

HASON

Arvid Karlsson fick beröm vid spelmannsstämman

Han kan spela.

I samband med att spelmannsstämman i Sala i dagarna avslutats har Sala Allehanda haft en sammanfattning av spelet på stämman, och den är skriven av Erik Törnros. Och i den får, inte oväntat, den skicklige riksspelmannen från Nyköping, Arvid Karlsson, beröm. Vi citerar direkt ur Sala Allehanda det artikeförfattaren skriver om Arvid Karlsson; och om spelmännen från Sörmland:

Jag la märke till honom när han stod och spelade i laget från Södermanland. Han spelade en understämman. Hans spel hördes bra för han hade en mycket god ton och man kunde höra varje ton, varje skiftning i hans spel. Så gott som varje spelman vet att den främste i hela Sverige vad det gäller att fritt och direkt vid framförande spela och komponera en andrastämman är Pål-Olle från Dalarna. Men den här mannen, en äldre man med haksäck, måste komma strax efter. Hans andrastämman var hela tiden en självständig melodi. När styckena gick i repris kom han med en helt ny andrastämman.

När spelningen var slut och kafferasten hade börjat gick jag fram till honom och tackade honom för hans fina spel. Då lade jag märke till något som gjorde mig ännu mer inponerad. Han visade på sin vänstra hand som en förklaring till att han spelade andrastämman. Långfingret, eller möjligen ringfingret, jag minns inte riktigt, var så gott som helt och hållet borta. Han hade fått ett handikapp som för de flesta skulle ha blivit ett tvingande skäl att lägga fiolen på hyllan. Han hade trots allt fortsatt att spela och blivit en mästare i konsten att sätta andrastämman och spela dem. Det kan vara nyttigt att få erfara sådant också.

Denna grupp från Södermanland presterade ett utmärkt samspel och vackert klingande harmonier.